

DET STÅR EN AIR AV ARROGANS KRING CARL THAM

PER UNCKEL

Kombinationen av personlig arrogans och socialistisk politik har gjort Carl Tham till universitetsvärldens ovän nummer ett.

Det står en air av arrogans runt utbildningsminister Carl Tham. Och av nonchalans och självgodhet. Han är en slags prototyp för makt när den är som sämst.

Carl Tham är minister för andra gången och för sitt andra parti. Förra gången det begav sig var han folkpartist. Under folkomröstningen om kärnkraften 1980 blev han god vän med Ingvar Carlsson, sägs det. Det lär ha varit den vänskapen som förde Tham åter till regeringen och till utbildningsdepartementet.

Vad annars kunde det vara?

Tham har nu inte bara blivit socialdemokrat så där i största allmänhet utan en socialdemokrat med mycket tydliga socialistiska övertygelser. Kombinationen av personlig arro-

gans och dirigistiska ambitioner har på fyra år gjort honom till universitetsvärldens ovän nummer ett.

Högre utbildning och forskning tillhör en regerings mera känsliga områden. Inom dessa sektorer har en stor del av det mänskliga skapande som avgör hela nationers framgång sin hemvist. Bryts dynamiken sönder går växtkraften förlorad.

Växt är per definition individuell. Den är därför också mångfacetterad. Den kan inte kommenderas fram, men väl kuperas. Överhetens respekt och uppskattning, t o m uppmuntran, också av det till synes irrationella behövs om kraften i kunskapsutvecklingen skall kunna upprätthållas.

Fondstriden

Exemplen är otaliga på hur utbildningsministern direkt har utmanat själva fundamenten i det skapande samhället. Striden om löntagarfonderna är kanske det allra tydligaste. Med alla till buds stående medel skulle det pluralistiskt nyskapande som de

nya forskningsfonderna skulle medverka till bringas åter under statlig överhöghet.

Till en början framstod Thams försök att fördärva forskningsstiftelsernas arbete som i första hand en slags hämndaktion. Efter all kamp om löntagarfonderna skulle minsann inga oätkomliga stiftelser till slut ta hand om pengarna. Pengarna till pensionärerna eller till statsskulden eller till vad som helst, bara inte till forskningen. Så löd stridsropet.

Efterhand visade det sig emellertid att än viktigare än att byta ändamål med pengarna var själva den statliga kontrollen över alla väsentliga forskningsmedel. Det faktum att någon annan än regering och riksdag fattade beslut om forskningens inriktning blev för Tham till slut outhärdligt. Politikens primat fick inte ifrågasättas.

I kampen för statskontrollen över stiftelserna gick också en viktig del av den svenska grundforskningsfinansieringen förlorad. Balansen mellan det

---

PER UNCKEL är riksdagsman för moderaterna och f d utbildningsminister.

grundläggande å ena sidan och det strategiska å den andra rycktes sönder.

Trots att forskningsstiftelserna konstruerades för att vara ett verktyg i mångfaldens tjänst dras de alltså nu allt tätare in till staten. På direkt eller indirekt order från regeringen skall de finansiera sådant som Tham vill se genomfört, men som han inte lyckas viga pengar från finansdepartementet för. Man tager vad man haver, oavsett regler och alldeles bortsett från vems pengar det egentligen är.

Det senaste i raden av exempel utgörs av regeringens direkta uppmaning till de högskolor Tham vill göra till universitet att ur de ändå alltjämt formellt fristående stiftelserna söka stöd för uppbyggnaden av forskningskapacitet, trots att just sådant stöd står i direkt strid med stiftelsernas statuter.

Ofria universitet

Samma tendens att öka statskontrollen över högre utbildning och forskning går igen också i andra åtgärder.

Den nya regeringen hade knappt hunnit in på ämbetsrummen förrän Tham beordrade politiker tillbaka in i universiteten och högskolornas styrelser, samtidigt som lärosätena förloerade rätten att själva avgöra vilka antagningskrav de ville ställa på de nyanlända studenterna.

Senare har universiteten och högskolorna också fått politiskt utsedda styrelseordföranden i stället för rektorerna. Anna Hedborg vid Uppsala universitet, som vid tillträdet öppen-

hjärtigt medgav att det inte var för hennes kompetens på området som hon tillsatts, kan tjäna som en illustration till hur Carl Tham och regeringen tänker. Utnämningsspolitiken når ett högstämt crescendo när Tham till ordförande i styrelsen för högskolan i Malmö utnämner sin egen statssekreterare.

Att det kvalitetskontrollerande och fristående kanslersämbetet uppepå alltsammans avvecklats visar – om någon nu tvivlat – att idéer om andras inflytande än statsrådets sitter trångt i Carl Thams föreställningsvärld.

Alla dessa enskildheter fullföljs just nu med ett statligt utredande i skymundan, vars syfte är att ge staten ett generellt ökat inflytande över forskarnas prioriteringar. I utredningsdirektiven heter det bl a:

”Utformningen av styrning och resurstilldelning bygger på de förhållanden som var för handen när nuvarande system infördes. Någon metod för omprövning eller förändringar beroende på erfarenheter är inte utvecklade. Det finns anledning att analysera hur systemet svarar mot statsmakternas önskemål och riktlinjer.”

Jo, jo. Avsikten kan inte döljas. ”Statsmakternas önskemål....”. Staten i forskningshänseende, det är Carl Tham det.

Grundforskningen

Den som vill styra över forskarna är naturligtvis heller inte intresserad av att ge det riktigt fria kvalitetssökandet det spelrum det behöver. Att de stat-

liga grundforskningsråden hårdbehandlats under de fyra senaste åren är därför knappast förvånande, men väl djupt oroande.

En del av åderlåtningen av grundforskningen drabbar till råga på allt det mest avancerade internationella forskningssamarbetet. Sammantaget riskerar detta att leda till att Sverige på några få år mäter sig ur viktiga delar av det internationella forskningsgemenskapen, samtidigt som vi svälter ut det egna fria kunskapsökandet, ur vilken all vetenskap hämtar sin näring.

Mycket dummare än så kan inte ett statsråd bete sig. Till råga på allt verkar det roa Carl Tham att se hur omgivningen upprörs!

Logiken

Det finns naturligtvis en slags yttersta logik i det som nu sker inom utbildningen och forskningen. Raden av disaströsa ställningstaganden är inte ett utslag av nyckfullhet utan av en fundamental brist på respekt för kunskapens värden och för rättsstatens principer. Carl Thams kamp för kontrollen över de fria forskningsstiftelserna respekterade inte ens grundlagen. Helst ville han socialisera alltsammans, men fick nej av lagrådet. Regeringen fick nöja sig med att socialisera styrelserna, vilket ju inte är så pjåkigt det heller.

Det är för övrigt en gåta att lagrådet kunde vara så godtroget att det o m självmant pekade ut denna senare väg för Tham att få som han ville.

Carl Tham

Principiellt är lättsinnet inför rättsstatens krav de Thamska ministerårens allvarligaste facit. På ett annat plan är emellertid den totala oförmågan att förstå kunskapsbildningens villkor lika allvarlig.

Återupprättad socialism

Sverige befinner sig i en hårdnande kunskapskonkurrens. Kan inte denna klaras på ett framgångsrikt sätt kan inte heller välståndet hävdas. Den extra fallhöjd Sverige en gång hade är förbrukad.

De länder som idag är de mest framgångsrika hyllar minst av allt några socialistiska ideal. Istället visar sig konkurrens, pluralism och frihet vara precis så välståndsskapande värden som socialismens antagonister alltid hävdade.

Det Carl Tham och regeringen nu försöker göra är att återupprätta de socialistiska och statsdirigistiska principerna i Sveriges forskningspolitik, principer som en hel värld i övrigt i snabb takt överger. Det kan inte annat än sluta illa.

Tecknen härpå syns redan vid horisonten. De mest framgångsrika per-

sonligheterna söker sig nya hemvisiter. De stora internationella företagen expanderar utomlands istället för i Sverige.

Att Carl Tham vet vad han gör får man utgå från. Mera tveksamt är det om det socialdemokratiska partiet vet om det. Socialdemokratin har ju under många år torkats ut på sin intellektuella kraft – och som nytillskott fått Tham istället. Kanske är det så enkelt att dennes signalord – mera

” Det står en air av arrogans runt utbildningsminister Carl Tham. Och av nonchalans och självgodhet. Han är en slags prototyp för makt när den är som sämst. ”

stat, planering, komvux, snarare än svårbegriplig forskning – känns igen som gamla och goda inom partiet och att han därför antas ha rätt också i sak. Ingen verkar bry sig om att kolla.

Även om brotten mot rättsstatens principer och växtens drivkrafter är det principiellt mest intressanta och alarmerande är det till slut omöjligt att förbigå de mera personliga ”ledaregenskaper” statsrådet är utrustad ned.

Dyrt ta sig ton

Det finns ett tydligt drag av ”government by fear” i Carl Thams sätt att bete sig. Universitetet drar sig för att hävda sitt genuina och frihetliga intresse därför att de vet – eller miss-tänker – att de i så fall kommer att straffas genom mindre penningtilldelning. I Carl Thams Sverige tar man sig inte ton om man har en avvikande uppfattning. Det är helt enkelt för dyrt.

Att det förhåller sig så säger förfärande mycket om hur den demokratiska maktutövningen kan spåra ur. Det säger emellertid också åtskilligt om hur beroende av staten lärosätena har kommit att bli.

Att bryta denna dubbla vanmakt är ett viktigt argument för att i höst ge Sverige en ny regering.